

Η απατηλή λάμψη της ψευδοεπιστήμης

■ Του Αριστέιδη Χατζή

Επίκουρου Καθηγητή Φιλοσοφίας του Δικαίου και Θεωρίας Θεσμών του Πανεπιστημίου Αθηνών

«Δεν είναι ψέμα, αν εσύ το πιστεύεις»

GEORGE COSTANZA

ΟΙ ΤΡΕΙΣ κυρίες που κάθονταν ακριβώς από πίσω μου στο θέατρο συζητούσαν στο διάλειμμα για τον συγγραφέα. Το έργο ήταν ο *Θείος Βάνιας* και ο συγγραφέας ο Άντον Τσέχωφ, ο οποίος, σύμφωνα με τη μία από τις κυρίες που φαινόταν να ξέρει πολλά, ήταν δημόσιος υπάλληλος. Η ίδια κυρία, με αφορμή τις γνώσεις της για τα επαγγελματικά του Τσέχωφ, συνέχισε να εντυπωσιάζει τις φίλες της κάνοντας μια σύντομη ανάλυση της σχέσης της τέχνης με την εργασία στο δημόσιο.

Ο Τσέχωφ, όπως και οι υπόλοιποι λογοτέχνες-δημόσιοι υπάλληλοι, διαχέτευε στο έργο του την ανεκμετάλλευτη δημιουργικότητά του. Βέβαια, στην πραγματικότητα, ο Τσέχωφ ήταν γιατρός και αρκετά ευκατάστατος γαιοκτήμονας ώστε να προσφέρει δωρεάν τις υπηρεσίες του σε πολλές περιπτώσεις. Το πρόβλημα δεν είναι ότι η κυρία στην πίσω σειρά δεν το γνώριζε,

το πρόβλημα είναι ότι κατασκεύασε μία ολόκληρη θεωρία για την ιστορία της λογοτεχνίας βασισμένη στις ελλείψεις της γνώσης που όμως διέδιδε με μεγάλη αυτοπεποίθηση.

Στην περίφημη σκηνή του “Νευρικού Εραστή” (Annie Hall) του Γούντνυ Άλλεν, ο πρωταγωνιστής (ο ίδιος ο Άλλεν) περιμένει σε μια μεγάλη ουρά μπροστά σε ένα κινηματογράφο μαζί με τη φίλη του (Νταϊάν Κίτον) και εκνευρίζεται καθώς αναγκάζεται να ακούει τις μπουρδολογίες για τον Φελίνι και τον Μπέκετ ενός τύπου που στέκεται ακριβώς από πίσω του στην ουρά: «Θα πάθω εγκεφαλικό!» λέει στην Κίτον. Ο τύπος όμως συνεχίζει τις μπαρουφο-αναλύσεις του για τον Μάρσαλ

Αντί να καθίσεις να μελετήσεις οικονομικά, βλέπεις την ταινία του Michael Moore και έχεις καταλάβει πώς λειτουργεί ο παγκόσμιος καπιταλισμός. Αντί να αντιμετωπίσεις τα πραγματικά προβλήματα με αποτελεσματικά μέσα αναζητάς τον Dr. Evil.

Μια Πρόταση για την έξοδο από την κρίση

■ Του Γιάννη Βαρουφάκη

Καθηγητή Οικονομικής Θεωρίας στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αθηνών

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ έχει αυτο-εγκλωβιστεί σε έναν φαύλο κύκλο που μόνη της δημιούργησε: Η τρόικα δανείζει τεράστια ποσά στα ήδη υπερχρεωμένα κράτη με υψηλά επιτόκια και ως αντάλλαγμα τους επιβάλλει ασφυκτικές περιοριστικές πολιτικές που μειώνουν το ΑΕΠ τους. Το βλέπουν αυτό οι τράπεζες και πείθονται πως τα παλαιότερα δανεικά που τους χρωστούν τα υπερχρεωμένα κράτη μάλλον δεν θα τα πάρουν ποτέ. Έτσι, οι τράπεζες, όση ρευστότητα και να τους δίνει η ΕΚΤ, δεν δανείζουν στις επιχειρήσεις και στα νοικοκυριά με αποτέλεσμα να βαθαιίνει η ύφεση, να μειώνονται τα κρατικά έσοδα, να αυξάνονται τα χρέη των υπερχρεωμένων κρατών και, έτσι, να πανικοβάλλονται ακόμα πιο πολύ οι τράπεζες.

Για να σπάει ο φαύλος κύκλος απαιτούνται δύο απλές κινήσεις που, μάλιστα, όχι μόνο θα έσβηναν την μαινόμενη πυρκαγιά αλλά και που θα αποτελούσαν το πρώτο βήμα της αναγέννησης του Ευρωπαϊκού ονείρου.

Βήμα πρώτο: Πως θα ξεπεραστεί η σημερινή κρίση χρέους

Η ΕΚΤ απαιτεί από τις τράπεζες που κρατά ζωντανές να μειώσουν τις απαιτήσεις τους από τα υπερχρεωμένα κράτη (αποδεχόμενες νέα ομόλογα μικρότερης αξίας και μακρύτερης διάρκειας). Σε αντάλλαγμα η ΕΚΤ δεσμεύεται πως θα συνεχίσει να παράσχει όση ρευστότητα χρειάζονται οι τράπεζες στο διηνεκές. Μια μέρα μετά, η ΕΚΤ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε κοινή συνέντευξη τύπου, ανακοινώνουν την άμεση μεταφορά ομολόγων του κάθε κράτους αξίας ίσης με το 60% του ΑΕΠ του στην ΕΚΤ (μέρος δηλαδή του εθνικού χρέους που επιτρέπει το Μάαστριχτ). Για να καλύψει αυτά τα ομόλογα, η ΕΚΤ εκδίδει ευρωομόλογα ίσης αξίας και δικής της ευθύνης. Τα κράτη εξακολουθούν να χρωστούν τα ομόλογα

Μακ Λούαν μέχρι που ο Γούντνυ αγανακτισμένος στρέφεται προς την κάμερα για να αναρωτηθεί τι θα πρέπει να κάνει όταν είναι αναγκασμένος να ανέχεται τις βλακείες κάποιου σε παρόμοιες περιστάσεις. Ο άλλος διαμαρτύρεται έντονα λέγοντας ότι έχει δικαίωμα να διατυπώνει την άποψή του και στο κάτω-κάτω διδάσκει ένα σχετι-

κό μάθημα στο Πανεπιστήμιο Columbia και γνωρίζει πολύ καλά το έργο του Μακ Λούαν! «Α, ναι;» απαντάει ο Γούντνυ, «ωραία, γιατί τυχαίνει να έχω εδώ τον ίδιο τον ΜακΛούαν!» Φυσικά εμφανίζεται ο ΜακΛούαν στην οθόνη και εξευτελίζει τον τύπο: «Δεν έχεις ιδέα για το έργο μου! Είναι εντυπωσιακό και μόνο το γεγονός ότι σε προσέ-

αυτά στην ΕΚΤ αλλά πληρώνουν χαμηλότερους τόκους ανάλογους με το επιτόκιο των ευρωομολόγων.

Με αυτές τις απλές κινήσεις, το συνολικό δημόσιο χρέος της ευρωζώνης θα μειωνόταν κατά τουλάχιστον 35%. Χωρίς να ζημιωθεί κανείς.

Βήμα δεύτερο: Πως θα έρθει η ανάκαμψη

Αμέσως μετά την πυροσβεστική αυτή παρέμβαση, πρέπει να έρθει η ανάκαμψη που θα απορροφήσει το εναπομείναν χρέος και που θα βάλει την Ευρώπη σε νέα αναπτυξιακή τροχιά: Για αυτό τον σκοπό μπορεί και πρέπει να επιστρατευτεί η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ) η οποία, σημειωτέον, έχει επενδυτικές ικανότητες διπλάσιες της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Τι την σταματά από το να εκπονήσει ένα μαζικό πανευρωπαϊκό επενδυτικό πρόγραμμα με επίκεντρο της πράσινη ανάπτυξη, την παιδεία, την υγεία, την ενδυνάμωση της τεχνολογικής εξέλιξης; Ο όρος ότι οι επενδύσεις της ΕΤΕ πρέπει να συγχρηματοδοτούνται από τα υπερχρεωμένα κράτη μέλη που βέβαια δεν το κάνουν. Μια μικρή αλλαγή, θα άνοιγε τον δρόμο για ένα νέο Σχέδιο Marshall: Το ποσοστό συμμετοχής τους κράτους μέλους να μπορεί να χρηματοδοτείται με την έκδοση ευρωομολόγων από την ΕΚΤ τα οποία όμως χρεώνεται το κράτος-μέλος στου οποίου την επικράτεια γίνεται η επένδυση.

ΠΟΛΛΟΙ ΘΕΩΡΟΥΝ ότι μόνο η μετατροπή της ευρωζώνης σε μια ομοσπονδιακή ένωση μπορεί να λύσει το πρόβλημα. Αυτή όμως η σκέψη οδηγεί στην απόγνωση καθώς τα πολιτικά εμπόδια είναι αδιαπέραστα. Όμως τα δύο βήματα που μόλις πρότεινα θα επιτύγχαναν τα ίδια αποτελέσματα χωρίς καμία ουσιαστική θεσμική αλλαγή. Έτσι, η Ευρώπη ξαφνικά μια μέρα θα λειτουργούσε ως εάν να ήταν ομόσπονδη – τουλάχιστον όσο αφορά την οικονομική της πολιτική. Η πολιτική ένωση θα ακολουθούσε αργότερα, ως φυσική εξέλιξη μιας ντε φάκτο κατάστασης. ■

λαβαν να διδάξεις οτιδήποτε...». Ο Γούντνυ ξαναστρέφεται στην κάμερα και μονολογεί: «Μακάρι και η πραγματική ζωή να ήταν έτσι...».

Όμως η πραγματική ζωή δεν είναι έτσι. Ο Τσέχωφ δεν εμφανίστηκε στην κεντρική αίθουσα του Εθνικού Θεάτρου και η κυρία στην πίσω σειρά συνέχισε τη γεμάτη ανακρίβειες ανάλυσή της απολαμβάνοντας τον ανυπόκριτο θαυμασμό των άλλων

Η μετατροπή της ευρωζώνης σε μια ομοσπονδιακή ένωση οδηγεί στην απόγνωση καθώς τα πολιτικά εμπόδια είναι αδιαπέραστα. Όμως η Πρόταση θα επιτύγχανε τα ίδια αποτελέσματα χωρίς καμία ουσιαστική θεσμική αλλαγή.

Αμέσως μετά την πυροσβεστική αυτή παρέμβαση, πρέπει να έρθει η ανάκαμψη που θα απορροφήσει το εναπομείναν χρέος και που θα βάλει την Ευρώπη σε νέα αναπτυξιακή τροχιά: Για αυτό τον σκοπό μπορεί και πρέπει να επιστρατευτεί η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ) η οποία, σημειωτέον, έχει επενδυτικές ικανότητες διπλάσιες της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Τι την σταματά από το να εκπονήσει ένα μαζικό πανευρωπαϊκό επενδυτικό πρόγραμμα με επίκεντρο της πράσινη ανάπτυξη, την παιδεία, την υγεία, την ενδυνάμωση της τεχνολογικής εξέλιξης; Ο όρος ότι οι επενδύσεις της ΕΤΕ πρέπει να συγχρηματοδοτούνται από τα υπερχρεωμένα κράτη μέλη που βέβαια δεν το κάνουν. Μια μικρή αλλαγή, θα άνοιγε τον δρόμο για ένα νέο Σχέδιο Marshall: Το ποσοστό συμμετοχής τους κράτους μέλους να μπορεί να χρηματοδοτείται με την έκδοση ευρωομολόγων από την ΕΚΤ τα οποία όμως χρεώνεται το κράτος-μέλος στου οποίου την επικράτεια γίνεται η επένδυση.

ΠΟΛΛΟΙ ΘΕΩΡΟΥΝ ότι μόνο η μετατροπή της ευρωζώνης σε μια ομοσπονδιακή ένωση μπορεί να λύσει το πρόβλημα. Αυτή όμως η σκέψη οδηγεί στην απόγνωση καθώς τα πολιτικά εμπόδια είναι αδιαπέραστα. Όμως τα δύο βήματα που μόλις πρότεινα θα επιτύγχαναν τα ίδια αποτελέσματα χωρίς καμία ουσιαστική θεσμική αλλαγή. Έτσι, η Ευρώπη ξαφνικά μια μέρα θα λειτουργούσε ως εάν να ήταν ομόσπονδη – τουλάχιστον όσο αφορά την οικονομική της πολιτική. Η πολιτική ένωση θα ακολουθούσε αργότερα, ως φυσική εξέλιξη μιας ντε φάκτο κατάστασης. ■

κυριών που μάλλον αποστήθιζαν τη διάλεξη για να την μεταφέρουν στο δικό τους περιβάλλον με το ανάλογο τελετουργικό ύφος εγκυρότητας.

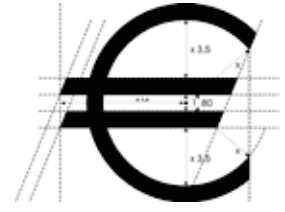
Όλοι κάνουμε λάθη και ο συγγραφέας αυτού του κειμένου έχει σίγουρα το μερίδιό του στα σφάλματα. Υποθέτω ότι θα συνεχίζω να κάνω λάθη και ελπίζω ότι θα βρίσκεται πάντα κάποιος ή

► Συνέχεια στη σελίδα 30

Σκάβοντας στην ίδια τρύπα

■ Του Ευκλείδη Τσακαλώτου

Καθηγητή Πανεπιστημίου Αθηνών

ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΚΟΙΝΟ ΤΟΠΟ ότι τα πράγματα δεν πάνε καλά. Από εκεί και πέρα ο κοινός τόπος εξατμίζεται. Οι κυρίαρχες δυνάμεις κράτησαν την ανάσα τους μετά από το 2008, ζύγισαν το οικονομικό και πολιτικό κόστος – το κοινωνικό έπαψε εδώ και καιρό να τους απασχολεί – και μετά από λίγους μήνες αποφάσισαν ότι θα τη σκαπουλάρουνε σχετικά άνετα.

Στην κυρίαρχη σκέψη η κρίση ήταν πρωτίστως χρηματοπιστωτική. Κάποιες υπερβολές, αλλά τίποτα που δεν θα μπορούσε να διορθωθεί με μια νέα, ελαφριά βεβαίως, ρυθμιστική αρχιτε-

στην περίοδο πριν το 2008 οι πόροι χρηματοδοτούσαν διάφορες φούσκες στο χρηματιστήριο, στα ακίνητα, στα τοξικά ομόλογα. Οι νεοφιλελεύθερες οικονομίες επέδειξαν χαμηλότερους ρυθμούς

Το πελατειακό κράτος αποτέλεσε αναγκαίο εργαλείο για συμμαχίες μεταξύ των κυρίαρχων οικονομικών συμφερόντων και κάποιων μεσαίων στρωμάτων. Η λύση αυτή αποδείχθηκε μη βιώσιμη.

κτονική. Όσο για τη νεοφιλελεύθερη πολιτική αυτή δεν απέτυχε, απλώς δεν ολοκληρώθηκε για να μπορέσουν και οι πολίτες να δουν όλους τους καρπούς της.

Η κυρίαρχη σκέψη, όμως, βλέπει τον κόσμο ανάποδα. Μας είχε υποσχεθεί ότι ένα φιλελευθεροποιημένο χρηματοπιστωτικό σύστημα θα υπηρετούσε την πραγματική οικονομία. Θα πήγαιναν πόροι εκεί που χρειαζόταν, και όχι εκεί που επιθυμούσαν οι πολιτικοί και τα οργανωμένα συμφέροντα. Μόνο που

ανάπτυξης σε σχέση με τις υποσχόμενες, αλλά και σε σχέση με τις πιο σοσιαλδημοκρατικές οικονομίες της μεταπολεμικής περιόδου. Αλλά ακόμα και αυτό είναι παραπλανητικό – οι όποιες επιδώσεις βασίστηκαν στην κατανάλωση μέσω δανεισμού. Κάτι που, όπως μάθαμε, δεν ήταν βιώσιμο.

Αυτός ο δανεισμός ήταν και εργαλείο αντιμετώπισης του κοινωνικού προβλήματος. Όσο πιο πολύ εφαρμόστηκε το βασικό μοντέλο του νεοφιλελευθερισμού (ιδιωτι-

Η απατηλή λάμψη της ψευδοεπιστήμης

■ Του Αριστείδη Χατζή

Συνέχεια από τη σελ. 17

κάποια να μου τα επισημαίνει.

Όμως το πρόβλημα δεν είναι το απλό λάθος που οποιοσδήποτε μπορεί να κάνει αλλά το σοβαρό σφάλμα που μπορεί να διαπραχθεί εξαιτίας μιας ψευδοεπιστημονικής πλάνης. Είναι απαράδεκτο το 2011, στη δεύτερη δεκαετία του 21ου αιώνα να είναι τόσο δημοφιλείς στην Ελλάδα απόψεις που ταιριάζουν στο μεσαίωνα. Είναι αδιανόητο να περιτριγυρίζεσαι από θρησκείες και κινήματα που δεν τις έχει αγγίξει ο διαφωτισμός. Είναι σουρεαλιστικό να ακούς θεωρίες συνωμοσίας που είναι τόσο ευφάνταστες και ταυτολογικές όσο λίγες ταινίες επιστημονικής φαντασίας. Είναι ανατριχιαστικό να ακούς νέους ανθρώπους να απορρίπτουν την επιστήμη και να υπερασπίζονται τον τσαρλατανισμό. Είναι τραγικό να βλέπεις πόσο αδύναμη είναι πολλές φορές η γνώση απέναντι στην αυτοπεποίθηση της κτηνώδους άγνοιας.

Όποια ώρα κι αν ανοίξεις την τηλεόραση, όπου κι αν ψάξεις στο internet, όποια εφημερίδα κι αν διαβάσεις, θα πέσεις πάνω στους έμπορους της άγνοιας. Σε εκείνους δηλαδή που επιβιώνουν και ενίοτε πλουτίζουν, εκμεταλλευόμενοι την άγνοια αυτών που τους εμπιστεύονται και βασιζόμενοι στις ελλείψεις γνώσεις που έχουν οι περισσότεροι για διάφορα ζητήματα (ιστορία, διεθνής πολιτική, οικονομικά, κλπ.). Καθώς είναι αρκετά δύσκολο να επενδύσει κάποιος στη συγκέντρωση των απαραίτητων πληροφοριών και να επιλέξει τις αξιόπιστες πηγές, γιατί δεν διαθέτει το χρόνο και τα απαραίτητα εργαλεία για να το κάνει, αναζητά κάτι απλό και εύπεπτο. Κάτι που να τον κάνει να αισθάνεται ειδήμων και έξυπνος με την ελάχιστη δυνατή προσπάθεια και το μικρότερο κόστος. Επιπλέον είναι παρηγορητικό να διαβάσεις θεωρίες συνωμοσίας, με καλούς, κακούς, ισχυρούς, αδύνατους, αδικημένους και δολοπλόκους. Η γοητεία αυτών των αφηγήσεων έγκειται στην απλοϊκότητά τους όσον αφορά στη δόμηση ενός κόσμου που μπορεί να κατανοηθεί από όσους δεν μπορούν να αντιληφθούν ή να ανεχθούν την πολυπλοκότητα.

Δόξα τω θεώ υπάρχουν αρκετοί επιτήδειοι που κάνουν ακριβώς αυτό: πουλάνε την επίφαση της γνώσης και ζουν εκμε-

ταλλευόμενοι την άγνοια. Αντί να σπουδάσεις ιστορία για 4-5 χρόνια και να διαβάσεις 100-150 εγχειρίδια για να αποκτήσεις τις βασικές απλές γνώσεις σε ένα τεράστιο αντικείμενο, βλέπεις το Zeitgeist και τα μαθαίνεις όλα αυτά σε λίγα λεπτά – ανήκεις μάλιστα σε μια «επιλεκτή» ομάδα ανθρώπων που γνωρίζουν πολύ περισσότερα από τους υπόλοιπους που μελετάνε τη «συμβατική ιστορία» («οι βλάκες!») χάνοντας τον χρόνο τους.

Αντί να καθίσεις να μελετήσεις οικονομικά (ένα πολύ δύσκολο και τεχνικό αντικείμενο), βλέπεις την ταινία του Michael Moore ή ένα κλιπάκι της συμφοράς στο internet και έχεις καταλάβει πώς λειτουργεί ο παγκόσμιος καπιταλισμός, ποιος κατευθύνει την παγκοσμιοποίηση και ποιος παγίδεψε την Ελλάδα στο σατανικό σχέδιο του μνημονίου. Αντί να αντιμετωπίσεις τα πραγματικά προβλήματα με αποτελεσματικά μέσα αναζητάς τον Dr. Evil.

Δυστυχώς ή ευτυχώς για την κατάκτηση της γνώσης υπάρχει ένας μόνο δρόμος, κι αυτός είναι ο δύσκολος δρόμος που προσφέρει η επιστήμη. Οποιαδήποτε άλλη προσπάθεια να κατανοήσεις τον κόσμο με άλλα εργαλεία είναι το αντίστοιχο του να προσπαθήσεις να μάθεις αστρονομία διαβάζοντας το ωροσκόπιο στην εφημερίδα.

Όμως η άγνοια δεν είναι πρόνομη αυτών που δεν είχαν την τύχη να συναντηθούν με την επιστήμη, ούτε η γνώση συνδέεται απαραίτητα με τα τυπικά πτυχία αλλά περισσότερο με την ουσιαστική ικανότητα να διακρίνεις τους έγκυρους τρόπους απόκτησης της γνώσης. Η ικανότητα αυτή όμως αποκτάται μετά από χρονοβόρα και ιδιαίτερα απαιτητική επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο.

Η ψευδαίσθηση της γνώσης δεν περιορίζεται στο πνευματικό προλεταριάτο. Πρόσφατα διάβασα τρία διαφορετικά κείμενα καθηγητών Νομικής για την οικονομική κρίση. Οι τρεις αυτοί συγγραφείς είναι καλοί νομικοί, διακεκριμένοι στον τομέα τους και με πολλά χρόνια σπουδών. Όμως αποφάσισαν να ασχοληθούν με ένα οικο-

νομικό φαινόμενο και να ασκήσουν κριτική στην οικονομική πολιτική της κυβέρνησης (καθόλα θεμιτό καθώς η πολιτική αυτή σηκώνει πολλή κριτική). Όμως διαβάζοντας τις αναλύσεις και τα επιχειρήματά τους, ακόμα και ένας πρωτοετής φοιτητής οικονομικού τμήματος θα εντόπιζε με μεγάλη ευκολία τα λάθη και τις ανακολουθίες. Γιατί όμως ένας σοβαρός επιστήμονας να ασχοληθεί με κάτι που δεν γνωρίζει ή μάλλον γιατί να νομίζει ότι γνωρίζει κάτι για το οποίο δεν έχει προφανώς ιδέα; Στη θεωρία του δικαίου το φαινόμενο αυτό ονομάζεται νομικός φορμαλισμός: η ψευδαίσθηση που έχουν πολλοί νομικοί ότι σε όλα τα ερωτήματα αρκούν για την απάντηση τα αναλυτικά εργαλεία και οι έννοιες της νομικής επιστήμης – οι άλλες επιστήμες είναι περιττές.

Ο νομικός φορμαλισμός δεν περιορίζεται στην άγνοια των οικονομικών. Εκτός από τους νομικούς που εκφράζουν μερακτυλιστικές απόψεις του 16ου αιώνα στα άρθρα τους, έχουμε και τους νομικούς που ασχολούνται με τη φύση του γενετικού υλικού (είναι «πράγμα» ή «στοιχείο της προσωπικότητας») θεωρώντας απόλυτα φυσικό να μην κάνουν καμία αναφορά σε θεωρίες βιοηθικής και κυρίως τους νομικούς που ασχολούνται με τη ρύθμιση μιας κοινωνίας που δεν γνωρίζουν, γιατί δεν θεωρούν απαραίτητο να χρησιμοποιήσουν τα εργαλεία των εμπειρικών κοινωνικών επιστημών για να την κατανοήσουν. Φυσικά δεν είναι μόνο νομικοί αυτοί που διακρίνονται για την επίδειξη της αυτάρεσκης ημιμάθειάς τους αλλά και πολλοί άλλοι. Η καλή γνώση μιας επιστήμης δεν σου δίνει αυτόματα την αυθεντία και σε όλες τις άλλες.

Το πρόβλημα με τους διανοούμενους (με και χωρίς εισαγωγικά) που εκφράζουν δημόσια τις απόψεις τους είναι ότι δεν υπάρχει ένας εύκολος τρόπος να ελέγξει το κοινό την ποιότητά τους. Μπορούν να λένε ότι θέλουν. Από τον Michael Moore, τον Max Keiser, το Zeitgeist και τη Naomi Klein μέχρι τους εγχώριους μεταπράτες των θεωριών συνωμοσίας, τους αμόρφω-

τους δημοσιογράφους και τους διανοούμενους της συμφοράς, οι διαφορές είναι ελάχιστες. Η ομοιότητα όμως είναι μία και σημαντική: θα προωθήσουν τη δική τους ατζέντα σπεκουλάροντας στη δική μας άγνοια. Σε μια ελεύθερη κοινωνία δεν υπάρχει κανένας άλλος τρόπος να τους εμποδίσουμε παρά μόνο η περισσότερη γνώση, η ευρύτερη πληροφόρηση και φυσικά η επιστήμη – το καλύτερο όπλο απέναντι στην πλάνη. ■

Ο Αριστείδης Χατζής θα διαβάσει με ενδιαφέρον τα σχόλιά σας που θα στείλετε στο ahatzis@phs.uoa.gr. Μπορείτε να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα του για περισσότερα: <http://www.phs.uoa.gr/ahatzis>. Τη σκηνή από το Νευρικό Εραστή θα τη βρείτε εδώ: <http://www.youtube.com/watch?v=Op1yZ8tfGjY>. Περισσότερα και πολύ ενδιαφέροντα για το θέμα θα διαβάσετε στο εξαιρετικό άρθρο του Michael Shermer στο Scientific American: <http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=what-skepticism-reveals> και ειδικά για το Zeitgeist σ' αυτό το κείμενο από το Skeptic Magazine: <http://www.skeptic.com/eskeptic/09-02-25>. Στο Skeptic Magazine γράφουν μερικοί από τους μεγαλύτερες επιστήμονες διεθνώς με σκοπό να απαξιώνουν τις εκάστοτε ψευδοεπιστημονικές αντιλήψεις. Τέλος, αρκετοί έλληνες νομικοί γνωρίζουν πολύ καλά οικονομικά. Σας συστήνω ενδεικτικά τα κείμενα των Πέτρου Γέμτου, Παναγιώτη Γκλαβίνη και Γιώργου Δελλή.